

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології та соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота
магістра
з теми: «**ОСОБЛИВОСТІ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З
РОЗВИТКУ ТА КОРЕКЦІЇ ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ У
ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ДИЗАРТРИСІЮ**»

Виконала магістрантка
заочної форми навчання
спеціальності: 016 Спеціальна освіта. Логопедія
Данилюк Наталія Петрівна

Керівник:
Левицький В.Е. кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та спеціальних методик

Рецензент:
Вержиховська О.М. кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри
психолого-медико-педагогічних
основ корекційної роботи

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. АНАЛІЗ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ З ДИЗАРТРИЄЮ	7
1.1. Сутність та функціонування просторового мислення.....	6
1.2. Етіологія, симптоматика і механізми дизартрії.....	12
1.3. Дизартрії як прояв розладів іннервації мовленнєвого апарату.....	20
1.4. Характеристика просторових уявлень у дітей із дизартрією.....	30
Висновки до розділу.....	33
РОЗДІЛ II. НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ВИВЧЕННЯ ТА РОЗВИТКУ І КОРЕКЦІЇ ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ ДОШКІЛЬНИКІВ З ДИЗАРТРИЄЮ	35
2.1. Аналіз методик діагностики просторових уявлень дітей четвертого року життя з дизартрією.....	35
2.2. Дослідження просторових уявлень у дітей четвертого року життя з дизартрією.....	39
2.3. Аналіз методичних рекомендацій з розвитку та корекції просторових уявлень дошкільників з дизартрією.....	46
2.4. Опис корекційно-розвивальної роботи для розвитку просторових уявлень в дітей молодшої групи з дизартрією.....	50
Висновки до розділу.....	69
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75

ВСТУП

Актуальність дослідження. Просторове мислення є складним психічним утворенням, що має самостійну лінію розвитку на всіх етапах онтогенезу. Зароджуючись в надрах практичної діяльності воно поступово перетворюється у самостійний вид теоретичної діяльності у процесі розвитку.

Формування просторових уявлень одне із найважливіших аспектів розвитку дітей. Важливість вивчення просторового мислення визначається недостатньою вивченістю закономірностей просторового мислення у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку (зокрема, у дітей з дизартрією). Вказана проблема є актуальною, тому що діти даної категорії відчують труднощі при створенні просторових образів та оперуванні ними.

Дослідження психологічної природи просторового мислення має велике практичне значення, так як важко назвати хоча б одну площину діяльності людини, де б вміння орієнтуватися у просторі не відіграло істотної ролі. Дане вміння є необхідною умовою життя людини, формою відображення навколишнього світу, умовою успішного пізнання і активного перетворення дійсності.

Діти зі стертою дизартрією не різко виділяються серед своїх однолітків, навіть не завжди відразу звертають на себе увагу. Однак у них є окремі особливості. Так, діти нечітко говорять і погано їдять, так як їм важко жувати. Діти з дизартрією не люблять і не хочуть застібати гудзики, шнурувати черевики, зазнають труднощів у образотворчій діяльності (не можуть правильно тримати олівець, користуватися ножицями, регулювати силу натиску на знаряддя письма чи малювання). У багатьох дітей відзначається: швидка стомлюваність, підвищена саливація, наявність гіперкінезів м'язів обличчя і мовленнєвої мускулатури. При дизартрії у дітей порушується руховий механізм мовлення за рахунок органічного ураження центральної нервової системи. Структуру порушення при дизартрії становить недорозвиток усієї вимовної сторони мовлення і не мовленнєвих процесів: загальної та дрібної моторики, просторових уявлень і ін.

Дизартричні порушення в залежності від проявів і походження характеризуються певними особливостями, насамперед, їхньою патогенетичною спільністю з руховими розладами, які вивчали: М. Бабадагли, Н. Брагіна, В. Козьявкін, С. Зінченко, С. Конопляста, О. Романенко, Л. Ханзерук, Н. Пахомова, Т. Скрипник, М. Шеремет, В. Мартинюк, О. Мастюкова, Л. Панасюк, В. Тарасун, А. Шевцов та ін.

Вивченням просторового мислення займалися: І. Равно, В. Косс, Е. Кеттел, І. Скель, Ф. Рібаков, Б. Ананьїв, Е. Рибалко, І. Якиманська, Л. Венгер, Є. Кабанова-Меллер, В. Кириєнко, Н. Линькова, Б. Ломов.

Дана проблема є маловивченою у психолого-педагогічній літературі. При дизартрії у дітей четвертого року життя порушується просторове мислення, що виражається у порушенні розуміння схеми тіла, утруднене орієнтування у просторі, порушене орієнтування на площині, що обумовлює необхідність спеціально організованої корекційно-розвивальної роботи.

Мета дослідження: вивчення стану та особливостей організації роботи з корекції та розвитку просторових уявлень у дітей четвертого року життя з дизартрією.

Об'єкт дослідження: просторові уявлення у дітей четвертого року життя з дизартрією .

Предмет дослідження: особливості логопедичної роботи з розвитку та корекції просторових уявлень у дошкільників з дизартрією.

Гіпотеза дослідження: застосування спеціально організованих логопедичних занять з використанням дібраних ігор буде сприяти позитивній динаміці розвитку та корекції просторових уявлень у дітей четвертого року життя з дизартрією.

Завдання дослідження:

1. Вивчити психолого-педагогічну літературу з проблематики дослідження.

2. Дібрати і проаналізувати методики з дослідження просторових уявлень у дітей четвертого року життя з дизартрією.

3. Провести констатувальний експеримент з вивчення просторових уявлень у дошкільників з дизартрією.

4. Розробити методику корекції та розвитку просторових уявлень дітей четвертого року життя з дизартрією та реалізувати її.

5. Перевірити ефективність запропонованої методики з корекції та розвитку просторових уявлень у дітей четвертого року життя з дизартрією.

6. Сформулювати висновки проведеного дослідження.

Методи дослідження: теоретичний (аналіз психолого-педагогічної та логопедичної літератури); емпіричний (проведення констатувального, формувального експерименту); інтерпретаційний (кількісний і якісний аналіз даних); статистичної обробки результатів.

Елементи наукової новизни уточнено окремі змістові сторони наповнення поняття «просторові уявлення».

Практичне значення отриманих результатів. Отримані дані будуть мати практичний інтерес для логопедів, вихователів груп закладів дошкільної освіти, психологів та батьків дітей з дизартрією.

База дослідження: дослідження проводилося на базі закладу дошкільної освіти №5 Луцької міської ради.

Структура роботи: дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

У роботі вивчалася проблема розвитку просторових уявлень у дітей четвертого року життя з дизартрією. Просторове мислення є складним психічним утворенням, що має самостійну лінію розвитку на всіх етапах онтогенезу. Зароджуючись в надрах практичної діяльності воно поступово перетворюється у самостійний вид теоретичної діяльності у процесі розвитку.

Рівень розвитку просторових уявлень і понять, як це зазначається більшістю дослідників, відіграє виключно велику роль у формуванні всіх видів навчальної діяльності. Самостійно діти, особливо що мають порушення мовлення опановують навички просторового орієнтування із значними труднощами.

Провідним порушенням при дизартрії є порушення звуковимовної і просодичної сторони мовлення, пов'язане з органічним ураженням центральної і периферичної нервової системи. Симптоми при дизартрії можна розділити на мовленнєві та немовленнєві.

Мовленнєві симптоми: порушення звуковимови; порушення просодики: темпу, ритму, модуляції, інтонації; • порушення сприймання фонем (звуків) і їх розрізнення. Виникає внаслідок нечіткого, змазаного мовлення, яке не дає можливості сформуватися правильному слухового образу звуку; порушення граматичної будови мовлення.

Немовленнєві симптоми: порушення рухового апарату (ДЦП); порушення емоційно-вольової сфери; порушення ряду психічних функцій (увага, пам'ять, мислення); • порушення пізнавальної діяльності; своєрідне формування особистості;

Проведене дослідження показало ряд особливостей, що характеризують просторові уявлення у дітей четвертого року життя з дизартрією, які необхідно враховувати при проведенні корекційно-розвивальної роботи: відставання у розвитку наочних форм мислення; труднощі у формуванні сфери образів-уявлень; складність створення цілого з частин і виділення частин з цілого; труднощі у просторовому оперуванні образами; репродуктивний характер

діяльності, зниження здатності до творчого створення нових образів; уповільнений процес формування розумових операцій: дітям важко порівнювати предмети, вони проводять порівняння за випадковими ознаками.

Особливі труднощі діти відчувають при оволодінні уявленнями про величину, не виділяють і не позначають окремі параметри величини (довжина, ширина, висота, товщина). Ускладнений процес аналізу сприймання: діти не вміють виділити основні структурні елементи предмета, їх просторове співвідношення, дрібні деталі. Можна говорити про уповільнений темп формування цілісного образу предмета, що знаходить відображення у проблемах, пов'язаних із зображувальною діяльністю. Відмічається уповільнене формування просторово-часових уявлень, оптико-просторового гнозису, конструктивного праксису, фрагментарна стратегія сприймання зображення.

Після проведення обстеження був намічений план корекційно-розвивальної роботи, який включав в себе етапи: підготовчий, основний і заключний. Мета підготовчого етапу: формування навичок орієнтування на власному тілі. Мета основного: розвиток навичок орієнтування на площині і у просторі. Мета заключного: узагальнення та закріплення навичок орієнтування у власному тілі, на площині і у просторі.

Заняття проводилися з дітьми, що увійшли в експериментальну групу протягом чотирьох місяців. Заняття проводилися один раз в тиждень, у першій половині дня у груповій формі. Тривалість заняття 15-20 хвилин. Всього було проведено 15 занять.

Для досягнення мети кожне заняття було підпорядковане наступним вимогам: всебічно розвивати особистість дитини; враховувати вікові особливості дітей і відповідно до цього обирати доступний матеріал; здійснювати індивідуальний підхід на фоні колективної діяльності; досягти міцності набутих знань, вмінь і навичок; використовувати наочність; будувати заняття відповідно до програми закладу дошкільної освіти.

Для підвищення мотивації до занять дотримувалися наступних правил:

1. Не порівнювати успіхи дітей між собою, так як досягнення належить тільки їй;
2. Стежити за настроєм дітей, підбадьорювати їх і підтримувати, якщо вони відчувають невпевненість;
3. Підтримувати (зберігати) навички, які вже сформовані;
4. Завдання, запропоновані дітям мають поступово ускладнюватися;
5. Залучати батьків для додаткової роботи вдома.

Однією з умов кращого засвоєння навчального матеріалу є обов'язкове виконання домашніх завдань батьків спільно з дітьми. Завдання додому спрямовані на закріплення пройденної теми. Вони видаються один раз в тиждень, на вихідні. Виконання завдання має займати не більше 10-15 хвилин. У процесі видачі домашнього завдання, проводиться інструктаж батьків про правила проведення.

Після проведених логопедичних занять було проведено контрольне діагностичне дослідження. Результати якого підтвердили значимість запропонованих логопедичних занять, так як показники розвитку просторових уявлень у дітей четвертого року життя з дизартрією значимі і достовірні. Таким чином, передбачувана гіпотеза доведена, завдання вирішені, мета дипломної роботи досягнута.

Результати дослідження можуть бути цікаві студентам, які навчаються за спеціальністю 016.01 Спеціальна освіта. Логопедія, педагогам та логопедам-практикам, а також батькам дітей з дизартрією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання. – К.: ІЗМН – 1998. – 204 с.
2. Белякова Л.И., Волоскова Н.Н. Логопедия. Дизартрия. – М.: ВЛАДОС, 2009. – 287 с.
3. Борисов А. Роскошь человеческого общения. – К: RISK, 1998. – 184 с.
4. Головаха Е.И., Панина Н.В. Психология человеческого взаимопонимания. – К.: Институт соціології НАН України, 2002. – 223 с.
5. Запорожец А.В. Избранные психологические труды: в 2-х т. – М.: Просвещение, 1986. – Т. 1. – 427 с.
6. Игры в логопедической работе с детьми: Пособие для логопедов и воспитателей детских садов: / Под ред. В.И. Селиверстова. – К.: Радянська школа, 1985, – 185с.
7. Ілляшенко Т.Д., Стадненко Н.І. Аномальна дитина в школі: Навчально-методичний посібник. – К.: УСДО, 1995. – 120 с.
8. Ільюк Б.А. Спілкування в учбовій діяльності дошкільників // Радянська школа, 1982. – №11. – С. 35-39.
9. Карелина И.Б. Новые направления в коррекции минимальных дизартрических расстройств // Дефектология. – 2000. – № 1. – С. 24-26.
10. Киричук О.В. Проблема спілкування як об'єкт педагогічних досліджень // Радянська школа. – 1973. – № 6. – С. 5-14.
11. Коломинский Я.Л. Познание человека человеком в свете проблем межличностных отношений // Теоретические и прикладные проблемы психологии познания людьми друг друга. – Краснодар, 1975. – С.33-35.
12. Коломинский Я.Л. Психология детского коллектива. Система личных взаимоотношений. – Минск: Народная Асвета, 1984. – 240 с.
13. Корнєв М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія. – Київ: Київська книжкова фабрика, 1995. – 304 с.
14. Лангмейер І., Матейчик З. Психическая депривация в детском возрасте. – Прага, 1984. – 289 с.

15. Левина Р.Е. Общая характеристика недоразвития речи у детей и его влияние на овладение письмом. – М.: Просвещение, 1981. – 232 с.
16. Леонтьев А.А. Психология общения. – М.: Смысл, 1997. – 365 с.
17. Лінгводидактика в сучасних закладах освіти. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2001. – 269 с.
18. Липа В.А. Основы коррекционной педагогики. – Донецк: Лебідь, 2002. – 327 с.
19. Лисина М.И. Проблемы онтогенеза общения. – М.: Просвещение, 1986. – 430 с.
20. Логопедія: підручник / За ред. М.К. Шеремет. – Вид. 3-тє, перер. та доповнене. – К.: Видавничий дім «Слово», 2015. – 776 с.
21. Логопедия: Учебное пособие для студентов педагогических институтов / Под редакцией Л.С. Волковой. – М.: Просвещение, 1989. – 528 с.
22. Лопатинська В. Морально-гуманістичний зміст спілкування // Шлях освіти. – 2003. – №1. – С.27-30.
23. Лурия А.Р. Язык и сознание / А.Р. Лурия. – М.: МГУ, 1979. – 307 с.
24. Малятко. Програма виховання дітей дошкільного віку. – К.: НДІ педагогіки України, 1991. – 198 с.
25. Миронова С.П. Олігофренопедагогіка. Компактний навчальний курс: Навчальний посібник / С.П. Миронова / – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно видавничий відділ, 2007. – 204 с.
26. Нікіщенко Г. Підготовка дітей з вадами мовлення в компенсуючому дитячому садку (групі) // Дитячий садок. – 2005. – №35. – Вкладка.
27. Парыгин Б.Д. Анатомия общения: Учебное пособие. – СПб.: Издательство Михайлова В.А., 1999. – 301 с.
28. Практикум по социально-психологическому тренингу. 3-е изд. / Под ред. Б.Д. Парыгина. – СПб: Изд. Михайлова В.А., 2000. – 352 с.
29. Прикладная конфликтология: Хрестоматия / Составитель К.В. Сельченко. – Минск: Харвест, 1999. – 624 с.
30. Предупреждение нарушений чтения и письма у детей с недостатками произношения. – М.: Просвещение, 1965. – 451 с.

31. Психотерапія в логопедичній практиці: Методичні рекомендації / Укладач Н.М. Ушанська. – К.: РУМК, 1992. – 24 с.
32. Развитие общения у дошкольников / Под редакцией А.В. Запорожца, М.И. Лисиной. – М.: Педагогика, 1982. – 235 с.
33. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. – Санкт-Петербург: Питер, 1999. – 416 с.
34. Савченко М.А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей. – К.: Освіта. 1992. – 176 с.
35. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах: Посібник для вчителя. – К.: Магістр-8, 1997. – 256 с.
36. Савчин М. Педагогічна психологія. – Дрогобич: Відродження, 1998. – 142 с.
37. Селиверстов В.И. Заикание у детей: Психокоррекционные и дидактические основы логопедического воздействия. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 208 с.
38. Селиверстов В.И. Современный комплексный метод преодоления заикания // Расстройства речи у детей и подростков / Под редакцией С.С. Ляпидевского. – М.: Просвещение, 1979. – 393 с.
39. Семенова К.А. Восстановительное лечение больных с резидуальной стадией детского церебрального паралича – М.: Антидор, 1999. – 384 с.
40. Словарь практического психолога / Составитель С.Ю. Головин. – Минск: Харвест, 1998. – 800 с.
41. Смирнова Е.О., Калягина Е.В. Отношение популярных и непопулярных дошкольников к сверстникам // Вопросы психологии. – №3. – 1998. – С.50-60.
42. Соботович Е.Ф. Методика выявления речевых нарушений у детей и диагностика их готовности к школьному обучению. – К.: ПП «Компанія «Актуальна освіта», 1998. – 127 с.
43. Соботович Е.Ф. Нарушения речевого развития у детей и пути их коррекции. – К.: ІСДО, 1995. – 204 с.
44. Соботович Е.Ф., Чернопольская А.Ф. Проявления стертых дизартрий и методы их диагностики // Дефектология. – 1974. – № 4. – С.27-34.
45. Социальная психология личности в вопросах и ответах / Под редакцией

В.А. Лабунской. – Кишинев: Гардарика, 1999. – 397 с.

46. Таранов П.С. Приемы влияния на людей. – Симферополь: Таврия, 1995. – 496 с.

47. Тарасун В.В. Логодидактика. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. – К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2004. – 348 с.

48. Тарасун В.В. Психолого-педагогічна допомога дітям переддошкільного віку з особливостями в розвитку. Монографія. – К.: Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. – 392 с.

49. Тарасун В.В. Морфофункціональна готовність до шкільного навчання дітей з особливостями в розвитку. Монографія. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. – 299 с.

50. Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип. 3. – К.: Актуальна освіта, 2006. – 148 с.

51. Типове положення про дошкільні установи, для дітей з порушеннями мовлення

52. Тишина Л.А. Влияние словарной работы на развитие связной речи дошкольников с общим недоразвитием речи / Л.А. Тишина, Г.Р. Кузахметова// Логопедия. – 2007. – №2. – С.59-63.

53. Трофименко Л. Новий зміст корекційного навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ II–III ступенів // Дефектологія. 2007. – №3. – С.34-40.

54. Туманова Т.В. О словообразовательной компетенции детей с общим недоразвитием речи // Логопед в детском саду. – 2006. – №5. – С.17-19.

55. Филичева Т.Б., Чевелева Н.А. Логопедическая работа в специальном детском саду. – М.: Просвещение, 1987. – 464 с.

56. Филичева Т.Б., Чевелева Н.А., Чиркина Г.В. Основы логопеди. – М.: Просвещение, 1989. – 317 с.

57. Хрестоматия по логопедии. /Под ред. Л.С.Волковой. В.И.Селиверстова. – М.: Просвещение, 1997. – Т.2. – 417 с .

58. Черкасова Е. Воспитание речевого слуха у детей с общим недоразвитием речи // Дошкольное воспитание. – 2006. – №11. – С.65-75.

59. Школьник С.Я. Мовні віршовані ігри та вправи з музичним супроводом для дітей-дошкільників, що мають вади мовлення. – Харків: Торнадо, 1999. – 80 с.